

ОСОБЛИВОСТІ АГРОВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Є. Й. Майовець, О. І. Топішко

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна. E-mail: elena.topishko@gmail.com

Проаналізовано структуру та динаміку виробництва сільськогосподарської продукції. За часи незалежності України головну роль у забезпеченні продовольства відіграли домогосподарства, які спеціалізуються в основному на вирощування овочів, плодів і ягід, молока та м'яса ВРХ. Станом на 2012 р. їх частка у виробництві цих продуктів коливається в межах 68–97 %. Агрохолдинги концентруються на виробництві експортно-орієнтованої продукції. Це зернові, соняшник, ріпак та соя. Така спеціалізація зумовлена швидкою окупністю витрат, високим рівнем прибутку, можливістю виходу на зарубіжні ринки. Проте діяльність агрохолдингів має і негативні сторони, основними з яких є вимивання коштів із сільських територій та незацікавленість у наймі на роботу некваліфікованих місцевих жителів. Це може призвести до значних економічних та соціальних потрясінь. Запропоновано шляхи покращення ситуації в агросекторі на основі вдосконалення партнерських відносин між агровиробниками та державою.

Ключові слова: агрохолдинги, господарства населення, сукупна підтримка сільського господарства, експортоорієнтованість виробництва, продовольча безпека.

ОСОБЕННОСТИ АГРОПРОИЗВОДСТВА В УКРАИНЕ

Е. И. Майовец, Е. И. Топишко

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000, Украина. E-mail: elena.topishko@gmail.com

Проанализированы структура и динамика производства сельскохозяйственной продукции. За время независимости Украины главную роль в обеспечении продовольствия сыграли домохозяйства, которые специализируются в основном на выращивание овощей, плодов и ягод, молока и мяса КРС. По состоянию на 2012 г. их доля в производстве этих продуктов колеблется в пределах 68–97 %. Агрохолдинги концентрируются на производстве экспортно-ориентированной продукции. Это зерновые, подсолнечник, рапс и соя. Такая специализация обусловлена быстрой окупаемостью затрат, высоким уровнем дохода, возможностью выхода на зарубежные рынки. Однако деятельность агрохолдингов имеет и отрицательные стороны, основными из которых является вымывание средств из сельских территорий и незаинтересованность в найме на работу неквалифицированных местных жителей. Это может привести к значительным экономическим и социальным потрясениям. Предложены пути улучшения ситуации в агросекторе на основе совершенствования партнерских отношений между агропроизводителями и государством.

Ключевые слова: агрохолдинги, хозяйства населения, совокупная поддержка сельского хозяйства, экспортоориентированность производства, продовольственная безопасность.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Зі зростанням чисельності населення планети гостро постає питання продовольчого забезпечення. Все частіше на міжнародному рівні здійснюється пошук країн, які мають невикористаний агровиробничий потенціал. Однією з таких, небагаточисленних країн, є Україна. Суспільна важливість агровиробництва на сучасному етапі зумовлена не тільки забезпеченням продовольчої безпеки окремих країн зокрема, та світу в цілому, а й зростанням попиту на біопаливо у розвинених країнах.

Можливості аграрного виробництва в Україні, що обумовлені сприятливими кліматичними та географічними умовами, родючими землями, скеровані не лише на задоволення внутрішніх потреб. Україна тривалий час входить до п'ятірки світових лідерів по експорту зерна. Відбувається активне нарощування потужностей виробництва й по інших експортно-орієнтованих сільськогосподарських культурах. Саме тому постала нагальна потреба в коригуванні структури агровиробництва, оптимізації співпраці крупних та дрібних сільськогосподарських товаровиробників між собою та державою. Вирішення цих проблем надасть змогу забезпечити продовольчу безпеку всередині країни та зберегти експортні позиції.

Проблеми функціонування аграрного сектору вивчають В.Я. Амбросов, О.М. Бородіна, О.М. Загурський, І.І. Лукінов, І.Й. Малий, П.Т. Саблук, О.Г. Шпикуляк, В.В. Юрчишин та ін. Подальшого дослідження потребують питання збалансування структури виробництва сільськогосподарської продукції, розвитку партнерських відносин між агровиробниками та державою.

Метою статті є аналіз стану аграрного виробництва та пошук можливостей його оптимізації.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Історично склалося так, що основними суб'єктами господарювання в аграрному секторі економіки України є дві групи виробників – аграрні підприємства та домогосподарства. Протягом усього часу реформування аграрного сектору економіки України саме домогосподарства були двигуном у забезпеченні населення основними продуктами харчування та основою продовольчої безпеки держави. Не зважаючи на законодавчі обмеження щодо підприємницької діяльності та невелику земельну площу (у середньому до 2 га сільськогосподарських угідь на одне господарство), низьку технічну оснащеність, вони виробляли майже половину валової продукції сільського господарства країни.

На початку 90-х років минулого століття основною продукцією, яку виробляли господарства населення, були картопля (частка якої у сукупному виробництві складала 71 %), та плоди і ягоди (54 %). Протягом подальших років ситуація на агроринку суттєво змінилась. Окрім зазначених продуктів, питома вага яких зросла до 97 та 82 % відповідно, господарства населення стали домінувати також у виробництві овочів (86 %), молока (78 %), м'яса (42 %) [15, 16].

Протягом 1990–2012 рр. відбулася переорієнтація сільськогосподарських виробників (як сільськогосподарських підприємств, так і домогосподарств) на виробництво продукції рослинництва. Виробництво тваринницької продукції зазнало суттєвого скорочення. У 2012 р. поголів'я ВРХ становило лише 7 %

від рівня 1990 р., свиней – 25 %, птиці – 89 %. Причому в домогосподарствах вироблялося більше половини продукції тваринництва, яка є трудомісткою та низькорентабельною.

Агропідприємства надають перевагу виробництву м'яса птиці, що зумовлено швидкою окупністю витрат виробництва. Така спеціалізація агровиробників відобразилася на сукупній структурі виробництва м'яса (рис. 1). Протягом 1990–2012 рр. відбулися суттєві структурні зрушення у виробництві м'яса. Зокрема, значно скоротилася частка яловичини (на 27,9 %) та свинини (на 4,5 %). Питома вага кролятини, конини, баранини та козлятини практично не змінилася. Лише частка м'яса птиці збільшилася (на 32,3 %).

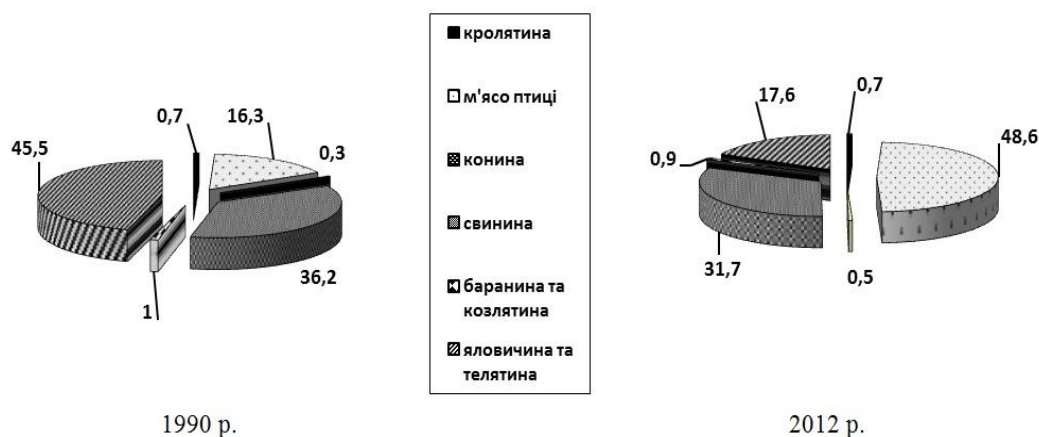

Рисунок 1 – Структура виробництва м'яса за видами у 1990, 2012 роках, % [15]

За оцінками фахівців, Україна порівняно з країнами ЄС займає 17-те місце з виробництва м'яса птиці, 26-ге – яловичини, 32-ге свинини та 23-ге – з виробництва молока [6].

З іншого боку, з 2000 р., на противагу виробництву сільськогосподарської продукції господарствами населення, «відбувається інтенсивний процес формування надпотужних господарських формувань (агрохолдингів). Вони мають в розпорядженні і користуватися десятками, а деякі з них і сотні тисяч гектарів землі. Серед них чимало зарубіжних ТНК, або ж формувань з іноземним капіталом. Ці структури сьогодні здійснюють активну скупівлю земельних паїв, розраховуючи в майбутньому отримати поряд з правами розпорядження і користування також право володіння землею сільськогосподарського призначення» [18]. У 2012 р. 1 % сільськогосподарських підприємств господарював на площі понад 7000 га, що становить 22,2 % загальної площі сільськогосподарських угідь [15]. Ю.О. Лупенко та М.Ф. Кропивко зазначають, що агрохолдингами наприкінці 2011 р. поглинуто або контролюється 6000 сільськогосподарських підприємств традиційного типу [10]. При цьому, вчені підкреслюють, що за діяльністю таких надкрупних підприємств не ведеться статистичного спостереження. Адже в їх структурні підрозділи входять підприємства різної організаційно-правової форми власності. В основ-

ному це акціонерні товариства та товариства з обмеженою формою власності. За окремими дослідженнями, на сьогоднішній час налічується понад 50 транснаціональних агроструктур, які обробляють 20 % орних земель (майже 5,3 млн га) [6].

Тенденціям консолідації та інтенсифікації ведення господарства з використанням сучасної техніки та технологій сприяють географічні особливості нашої країни. Зокрема рівнинна площа, значний запас чорнозему і водних ресурсів, сприятливий клімат. За оцінками ЄБРР/ФАО, Україна входить до трійки країн де існує можливість інтенсифікації виробництва та ширшого використання орної землі без серйозних екологічних наслідків [7].

Агрохолдинги концентруються на виробництві зернових та технічних культур, прибуток від реалізації яких на світовому ринку складає 70 % [9]. Така спеціалізація негативно впливає на організацію сівозмін та викривляє структуру виробництва продовольства. За даними служби статистики, у 2012 р. питома вага технічних та зернових культур у валовій сільськогосподарській продукції складала 18,2 % та 22,1 % відповідно. У той час як овоче-баштанних – 20,8 %; плодів, ягід і винограду – 3,4 %. Частка сукупної продукції тваринництва становила лише 33,2 % [15]. Протягом 1990–2012 рр. значне збільшення виробництва спостерігалось лише щодо технічних експортно-орієнтованих сільськогосподарсь-

ких культур. Зокрема зростання виробництва соняшника збільшилось у три рази, ріпаку – у дев'ять

разів, сої – у 17 разів (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка виробництва основних видів сільськогосподарської продукції в Україні за 1990–2012 рр., тис. т*

Види продукції	Роки									Темп приросту 2012/1990, %
	1990	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	
Зернові культури	51 009	33 930	24 459	38 016	53 290	46 028	39 271	56 747	46 216	-9
Цукрові буряки (фабричні)	44 264	29 650	13 199	15 468	13 438	10 067	13 749	18 740	18 439	-58
Соняшник	2 571	2 860	3 457	4 706	6 526	6 364	9 772	8 671	8 387	226
Ріпак	130	40	132	285	2 873	1 873	1 470	1 437	1 204	826
Соя	99	22	64	613	890	723	813	1 044	1 680	1597
Льон-довгунець (волокно)	108	48	8	16	3	1	0	1	2	-98
Картопля	16 732	14 729	19 838	19 462	19 545	19 666	18 705	24 248	23 250	39
Овочі	6 666	5 880	5 821	7 295	7 965	8 341	8 122	9 833	10 017	50
Плоди та ягоди	2 902	1 897	1 453	1 690	1 504	1 618	1 747	1 896	2 009	-31
Виноград	836	457	514	443	415	469	408	522	456	-45
М'ясо всіх видів (у забійній вазі)	4358	2 294	1 663	1 597	1 906	1 917	2 059	2 144	2 210	-49
Молоко (млн т)	24,5	17,3	12,7	13,7	11,7	11,6	11,2	11,1	11,4	-53
Яйця (млн шт)	16287	9 404	8 809	13 046	14 957	15 908	17 052	18 690	19 110	17
Вовна	29,8	13,9	3,4	3,2	3,8	4,1	4,2	3,9	3,7	-88

*Джерело: розраховано на основі [15–17]

Відбулося падіння сільськогосподарського виробництва по таким ключовим продуктам харчування як: м'ясо (на 49 %), молоко (на 53 %), плоди та ягоди (на 31 %), виноград (на 45 %), цукрові буряки (на 58 %). Фактично звелось до нуля виробництво вовни та льону-довгунця (падіння становило 88 % і 98 % відповідно).

Найбільший спад виробництва спостерігався у 1990–2000 рр. За цей період виробництво зернових зменшилося на 52 %, цукрових буряків – на 70 %, сої – на 35 % (виробництво якої у 2000 р. порівняно 1995 р. зросло на 191 %), льону – на 93 %, овочів – на 13 %, плодів та ягід – на 50 %, винограду – 39 %, м'яса всіх видів – на 62 %, молока – на 48 %, яєць – на 46 %, вовни – на 89 %. Таким чином, протягом перших десяти років реформування в Україні збільшення виробництва спостерігалось лише щодо соняшника (+34 %).

З метою зупинки спаду виробництва та збільшення фінансового потенціалу сільськогосподарських товаровиробників було відмінено сплату фіксованого податку на період з 01.01.1999 р. по

01.01.2001 рр. [1]. Такі зміни законодавства дещо поживали аграрний ринок.

Відчутне зростання виробництва валової продукції сільського господарства розпочалось лише з 2005 р. за рахунок збільшення виробництва продукції галузі рослинництва (табл. 2). Проте виробництво тваринництва зазнало стрімкого скорочення. Попри те, що з 2005 р. обсяги продукції тваринництва зростають на 1–3 % щорічно, у 2012 р. було вироблено лише 54 % від рівня виробництва 1990 р. У той же час рослинництва – 103 %.

«Процеси, що сьогодні відбуваються в українському аграрному секторі разюче подібні до тих процесів, що мали місце в часи століпінської аграрної реформи століття назад. Тоді Україна була житницею Європи, експортувала велику кількість збіжжя. Житницею, але при зубожілому і голодному та напівголодному власному населенні і звичайно ж з надприбутками великих землевласників. Різниця лише в тому, що тоді головними експортними товарами були зернові, а сьогодні неухильно і стрімко це місце займають технічні культури, насамперед соняш-

ник і ріпак, призначений для виробництва біопалива на території західних країн» [18].

Орієнтація на монокультурне виробництво призвела до суттєвого скорочення посівних площ під кормові культури, що негативно відобразилося на галузі тваринництва та загрожує екології. Адже «екологічно збалансованими вважаються аграрні землекористування, в яких частка сіножатей, пасо-

вищ і лісових насаджень становить від 30 до 50 %. Середня частка природних кормових угідь у структурі сільськогосподарських угідь по країнах ЄС становить 39,3 %. Зокрема у Франції – 36,6 %, Німеччині – 30,4 %, Великій Британії – 63,1 %. В Україні частка природних кормових угідь у структурі сільгоспугідь, за даними Державного агентства із земельних ресурсів, становить близько 19 %» [13].

Таблиця 2 – Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства України за 1990-2012 рр. (у постійних цінах 2010 р.), млн. грн.*

Роки	Валова продукція, всього			у т.ч. продукція					
				рослинництва			тваринництва		
	млн.грн.	% до попереднього року	Темп приросту, % до 1990 р.	млн.грн.	% до попереднього року	Темп приросту, % до 1990 р.	млн.грн.	% до попереднього року	Темп приросту, % до 1990 р.
1990	282774	–	100	145502	–	100	137272	–	100
1995	183890	65	–35	106330	73	–27	77561	57	–43
2000	151022	82	–47	92839	87	–36	58183	75	–58
2005	179606	119	–36	114480	123	–21	65126	112	–53
2009	197936	110	–30	129908	113	–11	68028	104	–50
2010	194887	98	–31	124554	96	–14	70332	103	–49
2011	233696	120	–17	162436	130	12	71260	101	–48
2012	223255	96	–21	149233	92	3	74021	104	–46

*Джерело: складено та розраховано за даними [15]

В Україні існує нагальна потреба у виробництві екологічно чистої аграрної продукції згідно вимог СОТ та євростандартів. Як зазначає О. Бородіна, концентрація виробництва продукції ВРХ у домогосподарствах є найоптимальнішою з точки зору екологічних наслідків [4]. Проте, на нашу думку, з точки зору необхідності переходу на Європейську систему сертифікації якості продукції такий тип виробництва м'яса, молока та інших важливих продуктів харчування є безперспективним. Адже такі господарства не мають достатніх інтелектуальних, фінансових, технічних та інших ресурсів для розширення й інтенсифікації виробництва, виходу на зарубіжні ринки збуту.

Видаються сумнівними очікування щодо суттєвих змін у структурі суб'єктів господарювання та продукції, яку вони виробляють. Міністр аграрної політики та продовольства України М. Присяжнюк зазначив, що принциповою позицією держави є невтручання в діяльність крупних агрохолдингів [5]. Така позиція міністерства зумовлена високим рівнем експортного потенціалу крупних вертикально інтегрованих агроструктур, інвестиційною привабливістю та можливістю обійтись без суттєвої державної підтримки. Проте діяльність такого типу суб'єктів господарювання має й «інший бік медалі». Зокрема існує практика юридичної реєстрації агрохолдингів у містах, внаслідок чого сільські бюджети не отримують фінансові ресурси, які могли б бути використані для розбудови інфраструктури територій. Агрохолдинги також не зацікавлені в залученні сільських жителів у виробничий процес, що зумовлено потребою збільшення капіталовкладень в про-

фесійну підготовку місцевого населення. Натомість вони наймають працівників (нерідко із міст), що вже отримали вищу освіту за свій або державний кошт. «Так, у 2009 році НВФ «Урожай» ПАТ «Миронівський хлібопродукт» орендувала землі, на яких розміщено 43 села 5 районів Черкаської та Київської областей, а до виконання технологічних операцій було залучено в середньому по 5 місцевих жителів на село» [10].

Економічна ситуація, в якій знаходяться дрібні та середні товаровиробники, є прямо протилежною. На думку М. Присяжнюка, необхідна максимальна державна підтримка [5]. Її також потребують господарства населення. Б.Й. Пасхавер стверджує, що сільськогосподарська діяльність домогосподарств має потенційну можливість для розвитку, приносить численні позитивні соціальні ефекти та є гарантією національної продовольчої безпеки на випадок соціальних катаклізмів [12]. Проте, як слушно зауважив з цього приводу В. Амбросов, незважаючи на видимість достатності виробництва продовольства домогосподарствами, їх виробничий потенціал є обмежений чисельністю сільського населення, що невпинно скорочується [2]. Зокрема з карти України протягом часів незалежності зникло 305 сіл [8].

Нажаль існуючий рівень підтримки агровиробників є далеко недостатнім для відродження українського села. Згідно із зобов'язаннями, які взяла на себе Україна при вступі до СОТ у 2008 р., розмір «жовтого кошика» (загальний розмір підтримки сільського господарства) становить 3043 млн грн., або 381 млн дол. США по середньорічному курсу 2012 р. [14]. У той же час як у США – 74,2 млрд дол., ЄС – 80,9 млрд дол. [2]. Це призвело до того,

що сукупна підтримка сільського господарства України у 2012 р. була менша в 153 рази в порівнянні з Китаєм, у 124 рази - з США, у 97 разів - з Європейським союзом, у 13 разів - з Росією, у 5 разів - з Швейцарією, у 4 рази - з Норвегією (табл.3). При цьому відсотковий рівень підтримки вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника знаходиться фактично на рівні Європейського союзу і становить 0,74 % ВВП.

Разом із тим з 1995 р. (до 1995 р. дані по Україні відсутні) по 2012 р. простежується тенденція до зниження частки ВВП, яка спрямовується на сукупну підтримку сільського господарства у всіх вищезазначених країнах, окрім США та Китаю.

В Україні рівень сукупної підтримки сільського господарства протягом 1995–2012 рр. мав сильно

виражений нестабільний характер. Так, якщо у 1995 р. він становив (-)7,14 % ВВП або (-)2640,59 млн дол., то у 2000 р. - (+)0,36 % від ВВП (або 112,38 млн дол.). Протягом 2000–2005 рр. даний показник збільшився на 2529,59 млн дол., тобто на 2,71 % ВВП. У наступні роки цей показник зменшувався. В 2012 р. він склав 1260,16 млн дол. Це на 1381,82 млн дол. менше, ніж у 2005 р. (-2,32 % ВВП), проте на 2320 млн дол. більше за 2011 р. (+1,38 % ВВП). Від'ємне значення сукупної підтримки сільського господарства зумовлено недостатніми бюджетними перерахунками по компенсації ринкової ціни. Причинами цього стало обмеження експорту зерна, присвоєння доданої вартості переробниками та посередницькими структурами [3, 14].

Таблиця 3 – Динаміка сукупної підтримки сільського господарства в країнах світу*

Країна	Вимірник	Роки						
		1995	2000	2005	2009	2010	2011	2012
ЄС	% ВВП	1,56	1,21	1,07	0,83	0,73	0,70	0,73
	млн. дол.	138091,44	97759,96	145388,39	135360,06	118411,41	123886,73	122008,47
Норвегія	% ВВП	2,14	1,46	1,12	1,01	0,97	0,90	0,95
	млн. дол.	3180,53	2450,61	3416,49	3818,66	4101,25	4411,35	4784,40
Швейцарія	% ВВП	2,31	1,91	1,57	1,21	1,00	1,02	1,02
	млн. дол.	7488,53	4895,96	6023,42	6180,85	5505,94	6755,69	6472,15
США	% ВВП	0,88	0,93	0,80	0,89	0,94	0,96	1,00
	млн. дол.	64926,50	92399,31	100954,49	123662,70	135868,78	143778,06	156355,59
Китай	% ВВП	2,36	1,52	2,00	2,25	2,42	1,96	2,37
	млн. дол.	17144,40	18163,10	45146,40	112456,36	143772,87	142920,86	193374,24
Російська Федерація	% ВВП	2,08	0,33	1,04	1,71	1,29	1,08	0,81
	млн. дол.	6470,56	847,67	7921,32	20921,46	19212,69	19957,35	16035,11
Україна	% ВВП	-7,14	0,36	3,07	2,04	1,98	-0,64	0,74
	млн. дол.	-2640,59	112,38	2641,97	2390,69	2705,38	-1060,48	1260,16

*Джерело: складено за [19].

Згідно з умовами вступу до СОТ, Україна зобов'язалась «знижити середній тариф на продукцію галузі з 13,84 до 10,66 % (у 2005 р. дорівнював 20,9 %), не застосовувати експортних субсидій, відмовитися від нульової ставки ПДВ для українських виробників молока і м'яса, а також створити відповідні умови для здійснення контролю за якістю продовольчої сировини і харчових продуктів. Взаєм Світове економічне співтовариство надає Україні можливість нарешті реалізувати свій виробничий та природно-ресурсний потенціал, який поки що використовується на третину, і зайняти провідні позиції на агропродовольчому ринку» [11].

ВИСНОВКИ. Отже, в сільському господарстві України прослідковується тенденція до укрупнення вітчизняних аграрних підприємств. Їх діяльність є експортно-орієнтованою, зосередженою на монокультурному виробництві. Агрохолдинги в основному спеціалізуються на виробництві технічних культур, експорті непереробленої сировини. На цей же час виробництво таких важливих сільськогосподарських продуктів, як овоче-баштанних, плодів та ягід, м'яса великої рогатої худоби, молока зосереджено у господарствах населення. Вони складають основу за-

безпечення населення України необхідними продуктами харчування та підтримки продовольчої безпеки країни на достатньому рівні в короткостроковій перспективі. Така структура агровиробництва нездатна забезпечити повну і ефективну зайнятість сільського населення і збалансований розвиток самого сільського господарства.

Для виходу із кризового стану сільського господарства необхідним є проведення аграрної політики, яка базується на людиноцентричному підході. Він надав би «другого подиху» у відроджені села за такими напрямками:

- побудови партнерських відносин між державою та агропідприємствами у сфері розбудови соціальної інфраструктури села;
- введення зобов'язання для агрохолдингів наймати місцевих жителів;
- ввести законодавчі зміни, які б забезпечували сплату агрохолдингами податків за місцем їхньої економічної діяльності;
- забезпечити організаційну підтримку розвитку малих та середніх суб'єктів господарювання на засадах кооперації або кластеризації.

Реалізація зазначених напрямів надасть поштовх для відродження та розбудови сільських територій, оптимізації структури агровиробництва, що забезпечить не тільки продовольчу, а й економічну та соціальну безпеку. Подальше дослідження доцільно здійснювати у напрямі розбудови механізму соціальної спрямованості діяльності агрохолдингів та шляхів їх співпраці з дрібними товаровиробниками на засадах співпраці, а не поглинання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про фіксований сільськогосподарський податок» від 17.12.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/320-14>
2. Амбросов В. Ефективність використання факторів розширеного відтворення в аграрному секторі // Економіка України. – 2009. – № 1. – С. 67–73.
3. Бородіна О. Аграрна політика України: витоки, сучасний стан і нові можливості в контексті інституціоналізму та викликів глобалізації // Економіка України. – 2008. – № 10. – С. 94–111.
4. Бородіна О. Соціоекономічний підхід до моделювання розвитку аграрного сектору України // Економіка і прогнозування. – 2010. – № 2. – С. 100–114.
5. Інтерв'ю Міністра аграрної політики та продовольства України Миколи Присяжнюка інтернет-виданню ForUm, 12 вересня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246676288
6. Кириленко І.Г., Кравчук В.П. Роль мотиваційних чинників у нарощуванні обсягів виробництва аграрної продукції // Економіка АПК. – 2013. – № 5. – С. 108–115.
7. Матіас Грюнінгер, Стефан фон Крамон та ін. Конкурентоспроможне сільське господарство і державний контроль: реагування України на світову продовольчу кризу. Регіон Європи та Середньої Азії // Управління сталого розвитку. Документ Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDS/IB/2009/02/15/000333037_20090215235806/Rendared/PDF/449840UKRAINIA1aineFINAL0Box334133B.pdf
8. Кончаківська Г. Село вимирає // Персонал Плюс. – 2008. – № 15 (267) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.personal-plus.net/267/3152.html>
9. Кропивко М.Ф. Підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості агропромислового виробництва на основі розвитку кластерних систем // Економіка АПК. – 2013. – № 3. – С. 3–15.
10. Лупенко Ю.Л., Кропивко М.Ф. Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності // Економіка АПК. – 2013. – № 7. – С. 5–21.
11. Могильний О. Аграрна політика: нові виклики й випробування // Економіка та держава. – 2008. – № 9. – С. 17–22.
12. Пасхавер Б.Й. Малі форми аграрного виробництва // Економіка АПК. – 2013. – № 11. – С. 18–26.
13. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України /за ред. Я.А. Жаліла [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/0623_dop-b3314.pdf
14. Сельскохозяйственная политика в странах ОЭСР и странах с формирующейся рыночной экономикой: мониторинг и оценка 2013. Украина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.oecd.org/tad/agricultural-policies/AgMon_2013_Ukraine_RUS.pdf
15. Сільське господарство України за 2012 рік / За ред. Н.С. Власенко. – Режим доступу: <http://www.zerno.org.ua/download/file/96-silske-hospodarstvo-ukrainy-za-2012-rik-statystychnyi-zbirnyk>
16. Статистичний збірник Україна в цифрах у 2012 рік / За ред. О.Г. Осауленка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/docs/Ukraina%20u%20cyfrah%202012.pdf>
17. Статистичний щорічник України за 2012 р. / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2013. – 552 с.
18. Топішко О.І., Топішко І.І. Стан і перспективи подальшого розвитку відносин власності на землю в Україні // Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы: материалы пятой междунар. науч.-практ. конф., УО «Полесский государственный университет», г. Пинск, 28–29 апреля 2011 г. / Редкол.: К.К. Шебеко и др.. – Пинск: ПолесГУ, 2011. – С. 327–329.
19. (2013) Monitoring and evaluation: Reference Tables: Total Support Estimate by country // OECD. StatExtracts, available at: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=50480#>

PECULIARITIES OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN UKRAINE

Ye. Mayovets, O. Topishko

Ivan Franko National University of Lviv

vul. Universitetska, 1, Lviv, 79000, Ukraine. E-mail: elena.topishko@gmail.com

Historically, in the agricultural sector of Ukraine there were operated two groups of producers. It is agricultural enterprises and households. During the agricultural reform in food supplying the households was playing a great role. Mainly, they specialized on production of vegetables, fruits, berries, milk, bee, and veal. In 2012, their share of output of these products accounted from 68 to 97 per cent. On the contrary, agricultural holdings are focused on the production of export-oriented products (grain, sunflower, rape, and soya). Such specialization is based on quick return on investments, high profitability, and availability to access to foreign markets. However, the activity of agricultural holdings has also a negative side. The main disadvantages are concentration of large quantities of arable land and lack of interest in employing unskilled peasants. In majority, agricultural holdings are registered in cities. Therefore, municipalities do not have resources to rebuilt and modernize the infrastructure of rural areas, which is also leads to intensive urbanization and disappearing of villages from the map of Ukraine. Further continuing of the aforesaid processes can lead to a major

economic and social upheaval. Partnership among the agricultural producers and the state is seen as a way to improve situation in agricultural sector.

Key words: agricultural holdings, households, total support to agriculture, export-oriented production, food security.

REFERENCES

1. Law of Ukraine "On Fixed Agricultural Tax ", dated December 17, 1998. Parliament of Ukraine, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/320-14> (accessed March 13, 2014)
2. Ambrosov, B. (2009), "Efficiency of expanded reproduction factors in the agricultural sector", *Economy of Ukraine*, no. 1, pp. 67–73.
3. Borodina, O. (2008), "Agrarian Policy of Ukraine: origins, current situation and opportunities in the context of institutionalism and challenges of globalization", *Economy of Ukraine*, no. 10, pp. 94–111.
4. Borodina, O. (2010), "Socio-economic approach to simulation of Ukrainian agricultural sector development", *Economy and Forecasting*, no. 2, pp. 100–114.
5. Interview of the Minister of Agrarian Policy and Food of Ukraine Mykola Prysyazhnyuk to online edition ForUm, September 12, 2013, available at: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246676288 (accessed March 13, 2014)
6. Kirilenko, I.G. and Kravchuk, V.P. (2013), "The role of motivational factors within the process of increasing of volumes of agrarian production", *The economy of agro-industrial complex*, no. 5, pp. 108–115.
7. Mathias Hryuninher, Stephan von Cramon et al. "Competitive agriculture or state control: Ukraine response to the global food crisis" Europe and Central Asia. Office of Sustainable Development. Document of the World Bank, available at: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2009/02/15/000333037_20090215235806/Rendered/PDF/449840UKRAINIA1aineFINAL0Box334133B.pdf (accessed March 13, 2014)
8. Konchakivska, G. (2008), "Dying villages", Personal Plus, Ukrainian general political weekly educational edition, no. 15(267), available at: <http://www.personal-plus.net/267/3152.html>
9. Kropivko, M.F. (2013), "Development of cluster systems as a booster for the level of competitiveness and social orientation of agrarian enterprises", *The economy of agro-industrial complex*, no. 3, pp. 3–15.
10. Lupenko, Y.O., Kropivko, M.F. (2013), "Agroholdings in Ukraine and augmentation of social impact of their activity", *The economy of agro-industrial complex*, no. 7, pp. 5–21.
11. Mohyl'nyy, O. (2008), "Agricultural policy: new challenges and threats", *Ekonomika ta derzhava*, no. 9, pp. 17–22.
12. Paskhaver, B.I. (2013), "Small forms of agrarian production", *The economy of agro-industrial complex*, no. 11, pp. 18–26.
13. Development of agriculture as a prerequisite for food security of Ukraine, edited by Zhalila, Ya.A., available at: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/0623_dop-b3314.pdf (accessed March 13, 2014)
14. Agricultural policies in OECD countries and emerging economies: Monitoring and Evaluation 2013. Ukraine, available at: http://www.oecd.org/tad/agricultural-policies/AgMon_2013_Ukraine_RUS.pdf (accessed March 13, 2014)
15. Statistical Yearbook "Agriculture of Ukraine in 2012", available at: <http://www.zerno.org.ua/download/file/96-silske-hospodarstvo-ukrainy-za-2012-rik-statystychnyi-zbirnyk> (accessed March 13, 2014)
16. Statistical Yearbook "Ukraine in figures in 2012", available at: <http://library.oseu.edu.ua/docs/Ukraina%20u%20cyfrah%202012.pdf> (accessed March 13, 2014)
17. (2013), *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2012 r.* [Statistical Yearbook of Ukraine in 2012], ed. Osaulenko, O.H., August Trade LLC, Kyiv, Ukraine.
18. Topishko, O.I., Topishko, I.I. (2011), "Status and prospects of further development of land ownership in Ukraine", *Sustainable development of the economy: status, problems, prospects. Materials of the fifth scientific international conference*, UO "Polesky state university", Pinsk, April 28–29, 2011, pp. 327–329.
19. (2013) "Monitoring and evaluation: Reference Tables: Total Support Estimate by country", OECD, StatExtracts, available at: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=50480> # (accessed March 13, 2014)

Стаття надійшла 01.04.2014.